

Renata Mikielawicz*

DETAL ARCHITEKTONICZNY – HIERARCHIA I REAKCJA „KULTUROWO ZRÓWNOWAŻONA”

DETAIL IN ARCHITECTURE – THE HIERARCHY AND THE ‘CULTURALLY SUSTAINABLE’ REACTION

Detal architektoniczny niejako opisuje stosunek twórcy i użytkownika do całości estetyki, nie tylko budynków, ale dnia codziennego i sposobu użytkowania przestrzeni. Redukcja bądź rozbudowanie detalu stanowi dialog lub czasem wręcz kłótnię z przyzwyczajeniami i przyjętymi konwencjami. Detal jako fragment budowlany stanowi w rezultacie swoistą miarę jego doskonałości – ta teza stanowi punkt wyjścia do rozważań o roli detalu architektonicznego w cyklu życia budynku.

Słowa kluczowe: architektura, detal, cykl życia budynku, użytkownik

An architectural detail describes the attitude of the creator and the user about the whole aesthetics, not only of buildings but also of the everyday and the ways of the use of space. Reduction and enlargement of the detail builds a dialog or even sometimes a real quarrel with the conventions and habits. In this way a detail as a fragment of a build structure is the real measure of its excellence – such thesis is used as the starting point to consider the role of a detail in architecture in the building's life cycle.

Keywords: architecture, detail, building life cycle, the user

*Żeby wywieść przedmioty z ich królewskiego
milczenia, trzeba albo podstępny, albo zbrodni. (...)*

Z. Herbert [1]

Doświadczenie przestrzeni obiektu architektonicznego zwykle przychodzi jako sensoryczne obcowanie z jego detalem. Budynki czasem oglądamy jeden

jedyny raz w życiu. Z innymi obcujemy wielokrotnie. I nasze odczucia zmieniają się w czasie z upływem naszego życia i starzeniem się budowli. Detale pierwotnie istotne znikają z pola naszego widzenia. Inne wcześniej niedostrzegane potrafią przysłonić doświadczenie całości. Piękno i brzydota stają się nieodłącznymi elementami naszej codzienności.

* Mikielawicz Renata, dr inż. arch., Politechnika Łódzka, Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Instytut Architektury i Urbanistyki.

Doświadczenie miejsca rozpoznane „jednostkowo” – zatrzymanego w przestrzeni i czasie jednej ulotnej wizyty – czasem wywiera piętno wspomnienia przywoływanego wielokrotnie, kiedy indziej umyka, by powrócić wywołane podobnym dotykiem, widokiem czy tylko skojarzeniem.

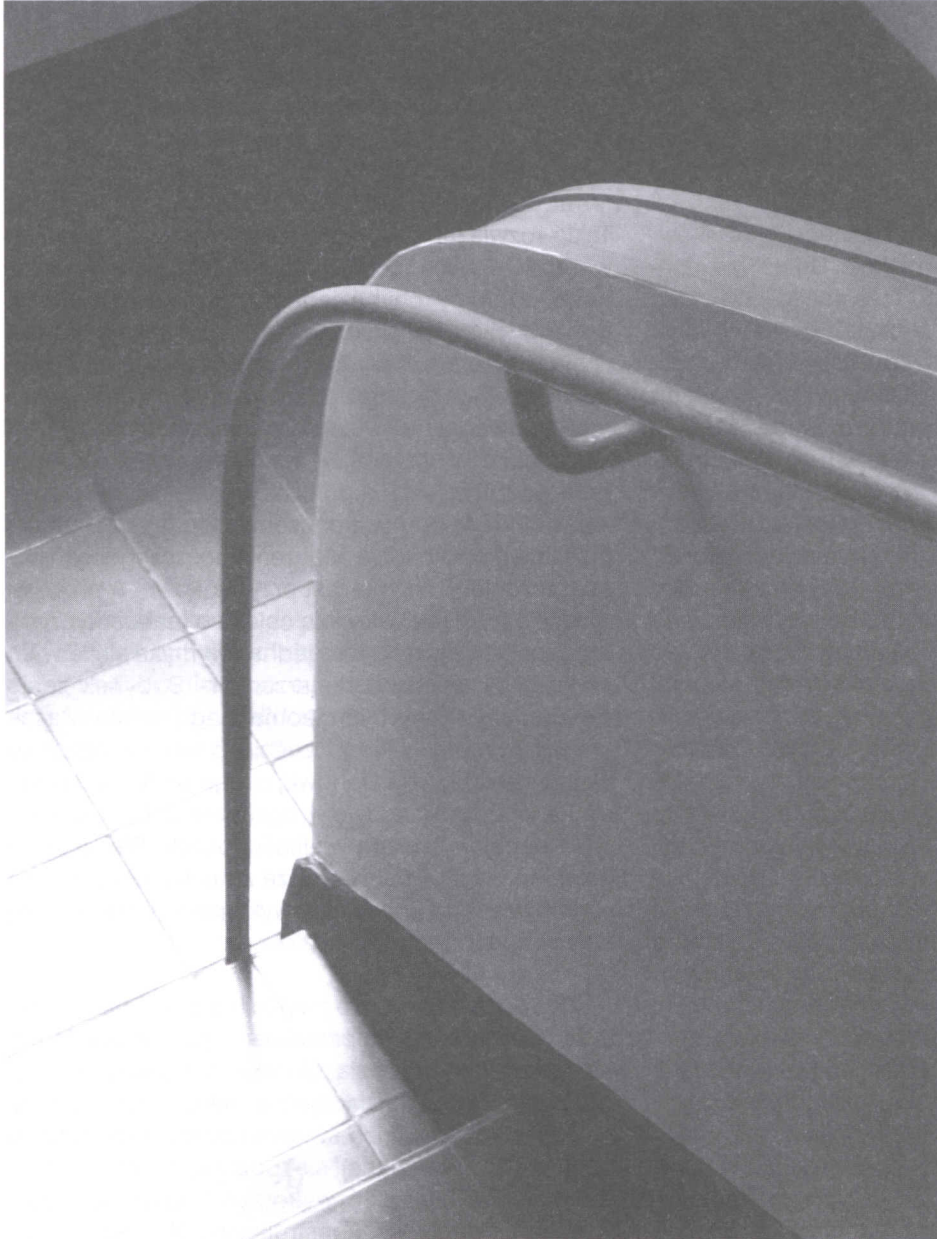
Detal w architekturze dla przeciętnego jej użytkownika jest istotny i stanowi o jej pięknie. Umożliwia identyfikację obiektu. Buduje jego tożsamość. Świadczą o tym niezliczone relacje podróżników, wspomnienia i wiersze, wreszcie rozmowy z użytkownikami budynków, których doznanie przestrzeni to opis komfortu użytkownika dostępnego poprzez różnorodne detale architektoniczne – od klamek drzwi po balustrady schodów. Flora Samuel przywołuje klamkę drzwi wejściowych w paryskim *Maison La Roche* Le Corbusiera pisząc, iż „nadaje ona skalę i humanizm całości” [2] stając się ucieleśnieniem idei budynku. W moim doświadczeniu tego budynku rozwiązanie balustrady i pochwyty klatki schodowej dominuje jako doskonałe powiązanie masywności jednego elementu z nieomal niematerialną lekkością drugiego. Utylitarny element codzienności podniesiony do rangi perfekcji dzieła architektonicznego. Prosty, a jednocześnie niepokojący poprzez zaskoczenie, gdyż nie do końca oczywisty. Wszak sama balustrada właściwie wystarczyłaby. Pochwyty powtarza jej kształt. Ułatwia poruszanie, ale nie jest niezbędny w tej właśnie formie. A jego lekkość i wysmakowany kształt ujawnia się właściwie dopiero w trakcie schodzenia – czyli niejako przy powtórnym korzystaniu ze schodów.

Le Corbusier w swoim projekcie poszukiwał formy. *Maison La Roche* (1923) to jeden z jego pierwszych paryskich projektów i jedna z pierwszych willi. O tyle nietypowa, iż mieszkanie dla Roula La Roche stanowiło też galerię dla kolekcjonowanych przez niego obrazów. Zastosowane rozwiązania są niezwykle

oszczędne a detal wysmakowany. Już drzwi wejściowe stanowią wewnętrznie skończone dzieło. Biel i czerń dominują i sprawiają, że rozwiązanie całości staje się wysublimowaną formą grafiki. Okno tuż obok intryguje, gdyż zza szyb, rozdzielonych czarnymi pionowymi szprosami rysuje się niecodzienna forma lampy – pręta zakończony gołą żarówką. Takie rozwiązanie oświetlenia powtarza się w całym wnętrzu, wywołując zaciekawienie i u współczesnego odbiorcy chyba jednak pewne rozbawienie. Podziw wzbudza przemyślane rozwiązanie ukrytej w płaszczyźnie sufitu ramy karnisza do zasłon. Półka do książek o geometrycznym, zdyscyplinowanym rozplanowaniu, ukryta w balustradzie najwyższej kondygnacji poszerza się i zmienia wysokość, gdy przeznaczona jest dla publikacji o większym rozmiarze. Kolory ścian i wykończenie podłóg porządkują przestrzeń oraz nadają znaczenia poszczególnym pomieszczeniom. Nic nie jest przypadkowe. A prostota środków buduje doskonałą całość o matematycznej, logicznej strukturze, którą jednak wymyka się łatwym sądom i oczywistym skojarzeniom. Budynek zdaje się z jednej strony być nieomal nagi, detalu właściwie pozbawiony, a jednocześnie to właśnie pozornie nieistotne drobiazgi stanowią o jego perfekcji. Nawet siatka bramy wjazdowej i ogrodzenia buduje subtelne napięcie zmianą wielkości oczek. Biel zyskuje nowe odcienie. Obserwator ze zdumieniem odkrywa piękno w zwyczajności najzwyczajszego, najczęściej stosowanego płotu.

Detal w architekturze zwykle ma swoją hierarchię. Jeżeli tego brakuje, to przestajemy postrzegać formę budynku jako doskonałą. Uporządkowanie wewnętrznej struktury detalu nadaje mu sens – czy dotyczy to porządków greckich świątyń czy modernistycznej architektury chlubiącej się pozornym tego detalu brakiem. Umiejętność wykorzystania właściwości materiału i własności konstrukcyjnych stanowiła za-

Detal balustrady w *Maison La Roche* w Paryżu, aut. Le Corbusier, 1923. (Foto autor, 2010)
Detail of the railing in *Maison La Roche* in Paris, proj. Le Corbusier, 1923. (Photo author, 2010)

wsze istotny element projektów architektonicznych; ukrywając się za właściwościami stylów różnych epok budowała precyzję najdoskonalszych obiektów powodując uniwersalność odbioru dzieła skończonego. Różnorodność języka architektury powoduje, iż odbiorca bardzo często nie dostrzega istoty przekazu obiektu. Brak przygotowania do świadomej analizy powoduje powierzchowność spostrzeżeń ograniczających się do oceny zewnętrznej formy w kategoriach „przyjemnej powierzchowności”. Wykorzystanie techniki i „właściwość zastosowania” (swoista ekonomika użyteczności zastosowanych środków) pozostaje ukryta dla koneserów.

Piękno wyrażone w detalu znika, gdy niestosowne rozwiązania techniczne powodują jego materiałowe zużycie w czasie. Niewielu obiektom udaje się przetrwać jako ikonie piękna, gdy dotyka je zniszczenie wynikające ze zużycia w czasie powodującego deformację i zniszczenie. I tu pojawia się element „reakcji kulturowo zrównoważonej”. Pojęcie to wprowadziła Joan Iverson Nassauer w odniesieniu do krajobrazu [3]. Zauważa ona, iż tylko te krajobrazy mają szanse przetrwania w stanie niezmienionym i dobrze utrzymywane, które ludzie uważają za atrakcyjne, pociągające estetycznie i dające im zadowolenie. „Przetrwanie, które zależy od ludzkiej uwagi można

nazwać kulturowym zrównoważeniem” [4]. Yuriko Saito podaje również inne przykłady poglądów, że estetyka może wpływać na długowieczność a zatem ekologiczność obiektów architektonicznych [5]. Christopher Hawthorne i David Orr podkreślają zasadniczość doświadczenia piękna przez użytkowników warunkującą chęć pielęgnowania budynku i zachowania go (także w niezmienionym kształcie).

Przywiązanie emocjonalne staje się zatem kluczem do konserwacji różnorodnych obiektów architektury i urbanistyki. A ludzie przywiązują się do obiektów poprzez ich detale – czasem proste a czasem kiczowate w swoim nadmiernym bogactwie. Umocowanie emocjonalne jest umocowaniem dalece subiektywnym, ale jednocześnie wydaje się być jedynym, jakie w istotny sposób może umożliwić osobisty kontakt z budowlą. Budynek, który nie nawiązuje dialogu z odbiorcą, nie ma szans przetrwania. Dowodów jest na to wokół nas aż nadto. Reakcja „kulturowo zrównoważona” opiera się na właściwym odczytaniu hierarchii detalu. Zachwycie jego strukturą. Chęci zatrzymania upływu czasu. Osobiste doświadczenie, które wydaje się być czasem najistotniejszym elementem kreowania przestrzeni w czasach współczesnych [6] zyskuje nowy wymiar, wkraczając w najbardziej codzienne działania przeciętnego odbiorcy dzieła architektonicznego.

PRZYPISY

- [1] Z. Herbert, *Żeby wywieść przedmioty*, [w:] Z. Herbert, *Pan Cogito*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1994, s. 37.
 [2] F. Samuel, *Le Corbusier in Detail*, Architectural Press, Elsevier, Oxford 2008, s. 48.
 [3] Y. Saito, *Everyday Aesthetics*, Oxford University Press, Oxford 2007, s. 71.
 [4] J. I. Nasauer, *Cultural Sustainability: Aligning Aesthetics with Ecology*, [w:] *Placing Nature: Culture and Landscape*

- Ecology*, ed. J. I. Nasauer, Island Press, Washington 1997 za: Saito Y., *op.cit.*, s. 71.
 [5] Y. Saito, *op.cit.*, s. 71 i n.
 [6] S. Zukin, *Naked City. The Death and Life of Authentic Urban Places*, Oxford University Press, Oxford 2010; R. Mikielwicz, *Shanghai – Heritage and New Approach*, [w:] *Changing Shanghai: From Expo's After Use to New Green Towns*, Zeng Shilling, A. Bugatti (red.), Offizina Edizioni, Roma 2011, s. 59–61.

BIBLIOGRAFIA

- Habraken N. J., *The Structure of the Ordinary. Form and Control in the Built Environment*, red. J. Teicher, MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England 2000.
- Herbert Z., *Żeby wywieść przedmioty*, [w:] Herbert Z., *Pan Cogito*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1994, s. 37.
- Jencks Ch., *Le Corbusier Tragizm współczesnej architektury*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982.
- Mikielewicz R., *Shanghai – Heritage and New Approach*, [w:] *Changing Shanghai: From Expo's After Use to New Green Towns*, Zeng Shilling, A. Bugatti (red.), Offizina Edizioni, Roma 2011, s. 59–61.
- Rybczyński W., *The Look of Architecture*, New York Public Library, Oxford University Press, New York 2001.
- Samuel F., *Le Corbusier in Detail*, Architectural Press, Elsevier, Oxford 2008.
- Saito Y., *Everyday Aesthetics*, Oxford University Press, Oxford 2007.
- Zukin S., *Naked City. The Death and Life of Authentic Urban Places*, Oxford University Press, Oxford 2010.